

POSUDEK OPONENTA RIGORÓZNÍ PRÁCE

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Obor rigorózního řízení:

Učitelství pro 2. stupeň základních škol se specializací – německý jazyk

Uchazeč:

Mgr. David Fischböck

Název rigorózní práce:

Sprache, Identität und Mehrsprachigkeit im Kontext des Fremdsprachenunterrichtes

Oponent:

PhDr. Petra Besedová, Ph.D.

Pracoviště:

Katedra německého jazyka a literatury

Pedagogická fakulta

Univerzita Hradec Králové

Text posudku:

Aktuálnost námětu

Rigorózní práce uchazeče Mgr. Davida Fischböcka „Sprache, Identität und Mehrsprachigkeit im Kontext des Fremdsprachenunterrichts“ se věnuje tématu vztahu jazyka, identity a vícejazyčnosti v cizojazyčném vyučování.

V současné době se jedná o neustále diskutované téma v souvislosti s evropskou vzdělávací jazykovou politikou. Právě vícejazyčnost a interkulturalita jsou viděny jako hlavní cíle současné výuky cizích jazyků. Mnohojazyčnost je tak pevně zakotvena v evropských smlouvách a je výrazem určité kulturní a jazykové rozmanitosti Evropské Unie. Tento fakt podporuje i Rada Evropy, která napomáhá faktickému uznání základních principů vícejazyčného a interkulturního vzdělávání, hlavně pak naplněním principu jazykové a kulturní diversity.

Přístup autora k řešení a zasazení problematiky do odborného (národního, příp. i mezinárodního) kontextu

Práce Mgr. Davida Fischböcka o celkovém rozsahu 150 stran včetně příloh navazuje na obhájenou magisterskou práci na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích v roce 2021. Práce se drží standardního členění odborných prací na část teoretickou a na část praktickou.

V teoretické části práce se autor věnuje obecným pojmům identity (kap. 1, 2, 3 a 12) a vícejazyčnosti (kap. 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11). Kapitola 10 je věnována evropské jazykové politice. Kapitola 1 je věnována teoriím a definici identity, autor zde výstižně popisuje druhy jednotlivých identit. Zde bych upozornila možná ještě na psychologické hledisko, kde lze rozlišovat identitu hluchých, slepeckou, zástupnou, pohlavní či novou. Zároveň bych autorovi doporučila seznámit se s publikací M. Vágnerové (2012), která věnuje poměrně velký prostor vývoji vlastní identity u dětí a dospívajících.

Kapitola 2 rozebírá identitu z pohledu vzdělání, B. Norton k tomuto tématu publikoval knihu *Identity and second language acquisition* (2012), kde říká, že „Abychom porozuměli živému a rostoucímu zájmu o identitu a osvojování druhého jazyka (SLA), je důležité porozumět měnícím se pojetím jednotlivce, jazyka, a učení v terénu.“

V kapitole 3 se autor věnuje identitě ve vztahu k jazyku. Velice vhodně a výstižně je podán historický exkurz, a to hlavně do 19. – 21. století. Na tomto místě bych měla na autora dvě otázky:

- 1) „Z jakého důvodu dělí Hroch (1999) vývoj pojetí národní identity do dvou období, tj. od antiky do raného 19. století a pak 19.-21. století. Jaké historické události zde podle Vašeho názoru sehrávají podstatnou roli, které jsou opodstatněním tohoto dělení?“
- 2) „Na konci 18. století dochází k tzv. národnímu uvědomování. Můžete tento fakt zasadit do historického a kulturního kontextu, proč právě konec 18. století?“

Čtvrtá kapitola výstižně charakterizuje pojem vícejazyčnost. Autor zde správně zmiňuje procesy nabývání mateřského a prvního cizího jazyka. Na s. 40 se autor věnuje tématu nabývání jazyka, zde bych opět doporučila M. Vágnerovou (2012) a její psychologický pohled, zvláště pak ve vývoji dětí a dospívajících, na danou problematiku.

Kapitola 5 je věnována historickému pohledu na vícejazyčnost. Na základě studia odborné literatury, která je správně citována, autor nastiňuje vývoj a zřejmé konsekvence spojené s vícejazyčností. Např. na s. 44 autor píše, že polština byla v 16. st. mnohem blíže, resp. podobnější češtině než dnes. Na tomto místě se nabízí otázka proč?

Jasně podaná definice a členění vícejazyčnosti v 6. kapitole dokládají autorovu erudovanost k tomuto tématu. Zároveň velice kladně hodnotím „zdravý“ přístup autora na s. 58 (kapitola 7), kdy říká, že nelze tvrdit, že nějaká výchovná metoda je lepší než ta druhá (*Zusammenfassend kann man nicht sagen, dass eine Erziehungsmethode besser als die andere ist*).

Obsáhlá osmá kapitola je věnována kritice a problémům spojeným s vícejazyčností. Zde se zcela ztotožňuji s názorem Dalgaliana (2000), že kulturu a řeč není nutné vždy propojovat a slučovat. Pro výuku cizích jazyků je zřejmé, že není nutné číst Kafku v originálu, tzn. kulturní pojetí cílového jazyka lze nabýt i v jazyce mateřském. I na tomto místě bych měla k autorovi drobné poznámky:

- 3) Na s. 67 tvrdíte, že „Einer der Gründe für solch eine Ablehnung der Sprache kann mit der Beziehung des Kindes zu dessen Eltern zusammenhängen. Das Kind will sich von den Eltern abgrenzen und sich seinen einsprachigen Altersgenossen und Freunden angleichen. Deshalb versucht es seine Sprache, die anders ist, abzulehnen, um von den anderen als gleich und normal wahrgenommen zu werden.“ Tento fakt je ale typický pouze pro jedno vývojové období dítěte, bylo by asi dobré zohlednit vývojovou psychologii, případně upozornit na zkoumané období dětí případně dospívajících.
- 4) Na s. 70 se autor ztotožňuje s názory, kdy říká „Ich persönlich stimme diesen Äußerungen...“ Na tomto místě bych měla na autora dotaz, na základě, jakých výzkumů či šetření souhlasí?

- 5) Na s. 70 jsou zmiňovány vícejazyčné a vícekulturní státy (Kanada, Švýcarsko), což je jistě v pořádku. Na tomto místě si však neodpustím poznámku, že nelze zapomínat na to, že oba státy se vyvíjely za rozdílných podmínek, proběhly zde zcela odlišné historické události (př. švýcarská reformace, dlouhodobý proces utváření identity u Švýcarů X Kanada po dlouhá staletí v koloniálním postavení atd.) Jazyk se vyvíjí současně se společností, která s ním mluví, a my už dnes víme, že stát není, jak tomu bylo v dřívějších definicích, určován společnou kulturou a společným jazykem. Pro současnou multikulturní společnost by tato definice ani neobstála. I migranti s sebou přinášejí do nové/ho společnosti/státu vlastní kulturu, která pak druhotně musí zákonitě ovlivňovat kulturu „domácí“.

Kapitola 9 je věnována výhodám vícejazyčnosti. Na s. 76 se autor odkazuje na nejnovější neurologické poznatky o myšlení a vnímání. Můžete uvést konkrétní příklady těchto výzkumů? V kapitole deset se autor věnuje evropské jazykové politice, výstižně charakterizuje státně určenou vícejazyčnost, včetně možných řešení, doporučení a vývojových tendencí. Autor zde cituje Christa (2009), který srovnává hlavně angličtinu jako cizí jazyk pro německé školy, tj. mateřský jazyk němčina. Na tomto místě se nabízí otázka, či zamyšlení nad tím, že oba jazyky patří do stejné jazykové skupiny germánských jazyků, tudíž jsou si mnohem blíže, než třeba čeština a angličtina. I tento fakt bychom měli zohledňovat. Dále se autor na s. 81 domnívá, že „viele Schüler keinen Spaß am Fremdsprachenunterricht haben, nur weil sie zum Erlernen der einen oder anderen Sprache gezwungen wurden und nicht eine andere auswählen konnten.“ S tímto názorem se zcela neztotožňuji. Myslím si, že důvodů pro výběr cizího jazyka je mnohem více a poměrně jiného charakteru. Děti si volí cizí jazyk v době cca kolem 6-8 roku, tj. s nástupem do školských zařízení, a to ve většině evropských zemích. Domnívám se, že tuto volbu podstatně ovlivňují rodiče než děti samy. Nabízí se tedy otázka, proč by nemohla být povinná AJ stejně tak, jako je matematika či čeština?

Jedenáctá kapitola výstižně popisuje vícejazyčnost a interkulturalitu ve vztahu k výuce cizím jazykům. Jednoznačně souhlasím s autorovým tvrzením (s. 87), že je nutné dětem dávat co nejvíce možných podnětů a příležitostí, aby aktivovaly své vědění. Na druhou stranu se domnívám, že je velice problematické tvrdit (s. 89), že srovnání cílového jazyka s jinými jazyky má velice pozitivní vliv na nabývání cizího jazyka. Zde se domnívám, že je nutné brát v potaz věk jedince. U dětí mladšího školního věku je tento jev nemyslitelný (viz vývoj lidského myšlení podle Piageta). V rámci této kapitoly autor mluví o tzv. „positive Entwicklungstendenz – Interesse na Mehrsprachigkeit“, zde bych se ráda autora zeptala:

- 6) Jak vidíte tuto problematiku aktuálně v době Covidu, tj. v době uzavírání jednotlivých států, podmínky vstupu do státu pouze pro „vyvolené“ atd.? Jak toto může do budoucna ovlivnit právě pohled na vícejazyčnost a interkulturalitu?

Teoretickou část práce uzavírá kapitola 12, která se věnuje roli identity ve výuce cizích jazyků. Na tomto místě autor velice trefně zmiňuje, že problém identity a vztahu k cizím jazykům je ovlivněn celou řadou vnějších faktorů, které nelze opomíjet, s čímž se též ztotožňuji.

Druhá část práce je zaměřena na vlastní výzkum, který je precizně popsán – cíl výzkumu (kap. 1), design výzkumu (kap. 2), výzkumný vzorek (kap. 3), výzkumné hypotézy (kap. 4), vyhodnocení dat (kap. 5), vyhodnocení hypotéz (kap. 6), shrnutí (kap. 7). Tato část práce je posuzována v následujících oddílech.

Použitá metodologie

Použitá metodologie výzkumu odpovídá tradičnímu pojetí výzkumu. Cíl výzkumu byl jasně vymezen – autor sleduje souvislost mezi učením jazyků a identitou ve vztahu k vícejazyčnosti na příkladu cizojazyčné výuky v regionu České Budějovice. Jako výzkumný nástroj byl zvolen dotazník (je součástí příloh práce). Dotazník je vypracován pečlivě, s jasnou formulací otázek a k jeho metodologii bych měla pouze několik drobných poznámek, které nikterak nesnižují jeho kvalitu: u otázek škálového typu je vhodné dodržet stejný počet škál (viz ot. č. 1 a 2), u výběrových otázek (př. ot. č. 4) bych v některých případech volila kombinaci výběru a škálování, tj. když slyšíš němčinu, do jaké míry máš radost, zájem, zvědavost atd., nabídka možností př. 1–10. Ráda bych se zeptala, jak byly vyhodnocovány, resp. kódovány otevřené odpovědi otázek 7, 9, 10, 16, 22, 24, 25, 26, 36, 40, 41? Formulace některých otázek se jeví poněkud navádějící (10, 17, 18, 19), v některých případech neúplné (37).

Výzkumný vzorek odpovídá žákům 8. a 9. třídy základních škol (n=84), bohužel aktuální situace, kdy byla data sbírána, neumožnila autorovi navýšit počet respondentů. Vyšší počet by tak jistě mohl mít i vyšší výpovědní hodnotu výzkumu a mnohdy jistě přinést i jiný náhled na problematiku.

V rámci kap. 4/výzkumná část práce autor jasně formuluje 4 hypotézy a odůvodňuje, co ho vedlo k jejich stylizaci. K této části nemám žádné připomínky.

Kvalita, správnost a původnost dosažených výsledků

Kapitola 5/výzkumná část práce tvoří hlavní páteř této části práce. Její kvalita je na vysoké úrovni, přesto i zde si neodpustím pár drobných poznámek. Jako první bych uvedla poznámku v použití grafů tzv. koláčového typu, které jsou sice graficky velice působivé a správné, nicméně v současném výzkumu se vyskytují již zřídka a jsou brány jako „nemoderní“. Autor v této kapitole vyhodnocuje vlastní původní výzkum, ve většině případů se však jedná pouze o procentuální vyjádření položek bez následného statistického vyhodnocení, což by zřejmě nabídlo další možné komparace a konsekvence daného problému. Poněkud zavádějící se mi jeví komparace prvních dvou položek dotazníku (s. 104), kdy u otázky 1 je na výběr pouze 5 škál, naproti tomu otázka 2 nabízí výběr z 10 možností.

V kapitole 6/výzkumné části dochází pak k vyhodnocování a ověřování stanovených hypotéz. Stanovená odůvodnění se v některých případech zdají být poměrně subjektivně zabarvená („..., dass das Deutsche bei den Deutschlernern bezüglich ihrer Identität kaum eine Rolle spielt.“ – s. 122), čtenář tak musí mít stále na zřeteli, že se jedná o regionální výzkum. Takováto tvrzení nelze zobecňovat. Za velice zajímavou autorovu konsekvenci považuji fakt (s. 126), kdy zmiňuje, do jaké míry je kontakt žáka učícího se anglický jazyk s mluvčím tohoto jazyka autentický a zda lze tohoto mluvčího považovat za rodilého mluvčího (umělec vystavující v anglickém jazyce, řada „anglických“ médií, která využívá pouze překladu apod.).

Za zmínku stojí i možnost realizace toho samého výzkumu v jiných, nepříhraničních (České Budějovice) oblastech České republiky, a je ho následné komparace se zde uvedeným výzkumem. Domnívám se, že takto získaná data budou vykazovat odlišné hodnoty.

Kvalita, správnost a původnost dosažených výsledků výzkumu odpovídá zcela nárokům kladeným na rigorózní práce a je jistě přínosem pro regionální výzkum, který může být zohledněn v praxi.

Uplatnitelnost výsledků v praxi a v dalším výzkumu

Rigorózní práce Mgr. Davida Fischböcka „Sprache, Identität und Mehrsprachigkeit im Kontext des Fremdsprachenunterrichts“ zpracovává aktuální téma a výsledky zde prezentovaného výzkumu jsou přínosem především pro obor didaktiky cizích jazyků, zvláště pak německého jazyka jako druhého cizího jazyka. Pro další výzkum spatřuji velký potenciál právě v uchopení problematiky kultury a jazykové identity z pohledu výuky druhého cizího jazyka (1. CJ=anglický).

Formální úprava a jazyková úroveň práce

Formální a jazyková úprava práce je nadstandardní. Autor vhodně používá odborných termínů, které i patřičně vysvětluje na základě uvedené citované odborné literatury. Místy se v práci objevují drobné gramatické a stylistické chyby (s. 24, 25 apod.) a překlepy (s. 22, 27, 29, 52, 99 apod.), což však nikterak nesnižuje nadstandardní kvalitu jazykové úrovně práce. Přesto si na tomto místě neodpustím otázku:

- 7) „Jak chápete rozdíl mezi slovy das Aneignen a die Aneignung (např. s. 68), případně das Spracherwerb?“

Formálně je práce logicky vystavěna, úprava je přehledná a jasná. Empirickou část doprovází grafy a tabulky. Za úvahu by jistě i stálo pozměnit buď popis grafu pod obrázkem nebo uvnitř obrázku, jelikož v některých případech jde o duplicitní popis.

Přínos práce

Aktuálnost prezentovaného výzkumu je benefitem celé práce, která vykazuje nadprůměrnou úroveň. Přínos předkládané práce vidím nejen pro didaktiku německého jazyka, nýbrž i pro výuku cizích jazyků obecně. Snahou současné didaktiky cizích jazyků je především maximální rozvoj potenciálu u žáků a studentů v jeho komplexní podobě.

Dotazy oponenta k obhajobě rigorózní práce

Veškeré dotazy byly položeny v rámci textu posudku práce. Prosím o jejich zodpovězení.

Závěr

Rigorózní práce Mgr. Davida Fischböcka „Sprache, Identität und Mehrsprachigkeit im Kontext des Fremdsprachenunterrichts“ **splňuje** požadavky standardně kladené na rigorózní práce v oboru Učitelství pro 2. stupeň základních škol se specializací – německý jazyk a **doporučuji** ji k obhajobě před komisí pro rigorózní zkoušky.

Místo, dne... 29.12.2021

Jméno Příjmení (podpis)